

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 65.012.8:334.024

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2021-2-9>**Кондратюк Ю.В.**

аспірант

Київського національного університету будівництва та архітектури

Лич В.М

кандидат економічних наук, професор

Київського національного університету будівництва та архітектури

Kondratiuk Yuliia, Lych Volodymyr

Kyiv National University of Construction and Architecture

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ
ДО ВИЗНАЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ
УПРАВЛІННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ
БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ****THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TOWARDS
THE ESTABLISHMENT OF THE ORGANIZATIONAL
AND ECONOMIC MECHANISM OF MANAGEMENT
OF THE INTELLECTUAL CAPITAL
OF THE EDUCATIONAL ENTERPRISES**

Основною метою даного дослідження є систематизація концептуальних положень щодо визначення організаційно-економічного механізму управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств. Систематизовано теоретико-методичні положення та виділено відповідні підходи до визначення організаційно-економічного механізму управління. У результаті проведеного дослідження визначено відсутність єдиних підходів у даному аналізі. Серед теперішніх наукових підходів варто звернути увагу більшою мірою на ті, де виділено структурні компоненти інтелектуального капіталу. Основними серед них є економічні, організаційні, тактичні. Отже, виходячи з положень комплексного підходу, запропоновано визначення поняття «організаційно-економічний механізм управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств», що характеризується як певна цілісність організаційних, економічних, соціальних, технічних складників, які відрізняються високим рівнем взаємодії та взаємозалежності, у рамках якого враховуються безпосередньо особливості та напрями формування й застосування елементів інтелектуального капіталу, його оцінки, що дає змогу розробляти управлінські рішення для зростання ефективності формування і застосування інтелектуального капіталу на будівельних підприємствах.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, будівельне підприємство, організаційно-економічний механізм управління, структурний підхід, функціональний підхід, комплексний підхід, модифікований підхід, управління.

Основной целью данного исследования является систематизация концептуальных положений по определению организационно-экономического механизма управления интеллектуальным капиталом на строительных предприятиях. Систематизированы теоретико-методические положения и выделены соответствующие подходы к определению организационно-экономического механизма управления. В результате проведенного исследования определено отсутствие единых подходов в данном анализе. Среди нынешних научных подходов стоит обратить внимание в большей степени на те, где выделены структурные компоненты интеллектуального капитала. Основными среди них являются экономические, организационные, тактические. Исходя из положений комплексного подхода, предложено определение понятия «организационно-экономический механизм управления интеллектуальным капиталом строительных предприятий», что характеризуется как определенная целостность организационных, экономических, социальных, технических составляющих, которые отличаются высоким уровнем взаимодействия и взаимозависимости, в рамках которого учитываются непосредственно особенности и направления фор-

мировання и применения элементов интеллектуального капитала, его оценки, что позволяет разрабатывать управленческие решения для роста эффективности формирования и применения интеллектуального капитала на строительных предприятиях.

Ключевые слова: интеллектуальный капитал, строительное предприятие, организационно-экономический механизм управления, структурный подход, функциональный подход, комплексный подход, модифицированный подход, управление.

The main purpose of this study is to systematize the conceptual provisions for determining the organizational and economic mechanism of intellectual capital management in construction companies. Theoretical and methodological provisions are systematized and appropriate approaches to the definition of organizational and economic management mechanism are identified. As a result of the study, the lack of uniform approaches in this analysis was determined. For example, the modified approach is characterized by ways of forming and using interdependent elements aimed at achieving this goal. Within the framework of the structural approach, the main attention is paid to the structural elements of the organizational and economic management mechanism, the combination of which allows to ensure the achievement of the set goal. The functional approach involves determining the directions of implementation of organizational and economic management mechanism. With regard to the goal-oriented approach, the main attention is paid to the goal of creating and implementing an organizational and economic management mechanism to ensure the efficiency of operation and development of economic entities. Among the current scientific approaches, it is worth paying more attention to those where the structural components of intellectual capital are highlighted. The main ones are strategic, which are determined by the use of future opportunities, ensuring the development of the construction company; economic, which are determined by the organization, planning, financing, control; organizational, which are formed on the basis of the use of security services at the construction company and constant monitoring; tactical - providing by increasing the efficiency of the potential that exists in the enterprise; implementation of an integrated assessment of the state and level of use of economic security at the enterprise. Thus, based on the provisions of an integrated approach, the definition of "organizational and economic mechanism of intellectual capital management of construction enterprises" is proposed, which is characterized as a certain integrity of organizational, economic, social, technical components, characterized by high interaction and interdependence features and directions of formation and application of elements of intellectual capital, its estimation that allows to develop administrative decisions for increase of efficiency of formation and application of intellectual capital at the construction enterprises.

Key words: intellectual capital, educational enterprise, organizational and economic mechanism of management, structural input, functional input, integrated input, modifications, processing.

Постановка проблеми. Умови сьогодення потребують дослідження процесів, що відбуваються під час становлення економіки, що базується на знаннях, та виявлення ключових чинників її формування. Чинником забезпечення конкурентоспроможності підприємств в умовах глобальної конкуренції є їхній інтелектуальний капітал.

Для планомірного нарощування інтелектуального капіталу будівельних підприємств та збільшення об'єктів інтелектуальної власності у структурі капіталу необхідно здійснювати ефективно його управління. Із метою дотримання принципу системності по відношенню до управлінських дій на рівні господарювання підприємства необхідно впроваджувати організаційно-економічний механізм управління інтелектуальним капіталом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблем, що стосуються формування та застосування організаційно-економічного механізму управління, зробили багато вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, даній проблематиці присвячено наукові праці багатьох визначних

дослідників: А. Панфілова, В. Пономаренка, Г. Назарової, Г. Руус, Д. Нортон, К. Мамонова, Л. Піддубної, М. Грещака, С. Мочерного, Т. Момот, О. Васильєва, О. Паламарчука, Р. Каплана, П. Бубенка та багатьох інших.

Метою дослідження є систематизація концептуальних положень щодо визначення організаційно-економічного механізму управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Єдині підходи до визначення організаційно-економічного механізму управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств відсутні у сучасних розробках наукових дослідників. У цьому контексті варто виділити основні погляди К. Мамонова. Він у своїх працях організаційно-економічний механізм управління будівельними підприємствами характеризує як певну систему методів, принципів та інших інструментів, які функціонують відповідно до встановлених правил та норм у межах нинішніх соціально-економічних відносин, що спрямовані на забезпечення ефективно взаємодії зацікавлених осіб (різного рівня управлінців,

інвесторів, партнерів, персоналу, органів державного управління, кредитних установ) на основі використання комбінованих систем інформаційного захисту, які, вирішуючи свої локальні цілі, забезпечують зростання капіталу як одного з важливих чинників розвитку будівельних підприємств.

Окрім того, у вище проведеному дослідженні охарактеризовано відповідні детермінанти організаційно-економічного механізму управління:

- принципи: загальні, соціальні, особливі;
- важелі і методи: економічно-фінансові, соціально-екологічні важелі, методи аналізу та управління;
- стейкхолдери: управлінці різного рівня, персонал, інвестори, партнери, органи державного управління, кредитні установи;
- структурні підрозділи будівельного підприємства: органи управління та органи інформаційного забезпечення і захисту, підрозділи, які здійснюють управління.

Окремої уваги потребує комплексний підхід економіста О. Васильєвої. Вона трактує механізм як систему організаційних, правових та економічних заходів, які сприяють формуванню конкурентоспроможного виробництва та поліпшенню його ефективності [3, с. 48].

Аналізуючи комплексні підходи, на відміну від вище зазначених наукові дослідження О. Димченко та П. Бубенко спрямовані на об'єднання економічного та організаційного механізму регулювання у цілісну модель реалізації мети будівельного підприємства та виконання завдань його подальшого розвитку [2, с. 15].

Науковий дослідник Т. Момот, реалізуючи комплексний підхід, визначає організаційно-економічний механізм управління як систему взаємозв'язаних методів, принципів та алгоритмів управління, форм організації, нормативів та норм, спрямованих на досягнення стратегічних цілей будівельного підприємства, що пов'язані з максимізацією ринкової капіталізації та підвищенням соціально відповідальності підприємств перед суспільством та трудовим колективом через зміцнення корпоративних принципів управління [1, с. 140].

В організаційно-економічному механізмі Л. Піддубна визначає такі компоненти:

- персонал;
- інформація та засоби її управління;
- персонал;
- завдання та принципи управління;
- організаційна структура управління підприємством;
- форми та методи управління [5].

Реалізуючи подібну точку зору, окремо варто звернути увагу на погляди С. Мочер-

ного. Він визначає господарський механізм на основі системи основних методів, форм та інструментів використання економічних законів, реалізації власності, вирішення протиріч суспільного способу виробництва, усебічного розвитку людини, створення системи стимулів й узгодження економічних інтересів основних класів, формування потреб та соціальних груп [4]. Своєю чергою, М. Грещак трактує функціональний та цілеорієнтований підхід до визначення організаційно-економічного механізму управління та визначає, що господарський механізм характеризується як такий, що реалізує взаємодію керуючої та керованої підсистем і становить сукупність економічних методів та важелів, форм і методів впливу на діяльність економічної системи, організаційної структури управління, орієнтованих на суспільні потреби [6].

І.М. Писаревський вважається головним представником функціонального підходу і трактує механізм із позиції його економічних характеристик [8, с. 19]. Погляди Ю. Шишкова вважаються показовими у контексті обґрунтування функціонального підходу до визначення організаційно-економічного механізму управління. Він визначає економічний механізм як певну систему інструментів регулювання відтворювального процесу на основі суспільних економічних законів [9, с. 3–8]. У рамках зазначеного підходу схожою є точка зору наукового дослідника В. Кириленка. Він концентрує основну увагу на методах, засобах та інструментах функціонування господарського механізму в цілому. А. Панфілов звертає увагу на функціональні характеристики механізму [7]. Економічні погляди Л. Абалкіна [12], Б. Наумова та В. Поленчука визначають економічний механізм як сукупність методів та засобів впливу на економічні процеси та, як наслідок, їх регулювання [11, с. 189–199].

Отже, згідно із зазначеним підходом, Т. Полозова виділяє такі складники організаційно-економічного механізму:

- організована система взаємозв'язків між структурними елементами;
- функціональні – визначаються як сукупність видів діяльності, спрямовану на досягнення визначеної мети;
- процесні – характеризуються як процес підготовки та прийняття управлінських рішень [13, с. 63–65].

Погляди С. Савіної в контексті визначення організаційно-економічного механізму заслуговують окремої уваги. Вона характеризує його як складник господарського механізму, що становить систему економічних та організаційних методів забезпечення взаємодії виробничих,

організаційних та фінансово-економічних процесів на всіх рівнях управління, що сприяє більшій ефективності діяльності будівельного підприємства та зростанню конкурентних переваг загалом [14]. Продовжуючи положення вищевказаного підходу, З. Арабянц характеризує господарський механізм із позиції характеристики залежних між собою методів, форм, засобів, нормативів, структур та інших важелів господарювання, що призначені для досягнення цілей виробничої системи та реалізації поставлених завдань [15].

У роботах П. Єгорова та Ю. Лисенко детально досліджено комплексний підхід до визначення організаційно-економічного механізму. Вони трактують механізм управління як певну систему формування стимулів та цілей, які перетворюють у процесі трудової діяльності рух духовних та матеріальних потреб членів суспільства на рух засобів виробництва і його кінцевих результатів, що спрямовані на задоволення платоспроможного попиту споживачів [17, с. 86–87].

Точка зору В. Пономаренка в контексті визначення організаційно-економічного механізму управління заслуговує на окрему увагу, тому що він характеризує його як сукупність структур, форм, засобів та методів управління, які поєднані спільною метою та за допомогою яких забезпечуються функціонування й розвиток будівельного підприємства як соціально-економічної системи та здійснюється узгодження групових, суспільних та особистих інтересів [16].

І. Біла трактує цільовий підхід як певне системне формування стимулів та цілей, що сприяють перетворенню у процесі трудової діяльності динаміки матеріальних та духовних потреб суспільства у динаміку засобів виробництва та кінцевих результатів виробництва, які спрямовані на ефективне та повне задоволення цих потреб [19, с. 7–16]. Е. Сапронов, Т. Безрукова та С. Морковіна розглядають організаційно-економічний механізм як масштабну комплексну систему. Вони зосереджують увагу на функціональній та цільовій системах, системі забезпечення, які містять певну сукупність економічних та організаційних важелів, що мають вплив на економічні й організаційні параметри системи управління підприємством із подальшою метою отримання конкурентних переваг та забезпечення ефективності управління [18].

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, виходячи з проведеного дослідження, запропоновано трактування поняття «організаційно-економічний механізм управління інтелектуальним капіталом будівельних підприємств». Дане поняття визначається як певна сукупність економічних, організаційних, технічних та соціальних складників, які характеризуються високим рівнем взаємодії та взаємозалежності, оцінки, що дає змогу розробити управлінські рішення для зростання ефективності формування і використання інтелектуального капіталу та в межах якого враховуються особливості та напрями формування і застосування елементів інтелектуального капіталу будівельного підприємства.

Список використаних джерел:

1. Вартісно-орієнтований організаційно-економічний механізм корпоративного управління холдинговими компаніями: стратегія отримання комбінаторних переваг : монографія / Т.В. Момот та ін. Харків : Фактор, 2010. 220 с.
2. Амортизація і відтворення основних фондів житлово-комунальних підприємств : монографія / П.Т. Бубенко та ін. ; за заг. ред. П.Т. Бубенка. Харків : ХНАМГ, 2010. 257 с.
3. Менеджмент регіонального розвитку : монографія / за ред. О.В. Васильєва, К.А. Фісуна ; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Харків : ХНАМГ, 2010. 375 с.
4. Мочерний С.В. Економічна теорія. Київ : Академія 1999. 656 с.
5. Піддубна Л.І. Конкурентоспроможність економічних систем: теорія, механізм регулювання управління : монографія. Харків : ІНЖЕК, 2007. 368 с.
6. Грещак М.Г., Гребешкова О.М., Коцюба О.С. Внутрішній економічний механізм підприємства : навчальний посібник / за ред. М.Г. Грещака. Київ : КНЕУ, 2001. 228 с.
7. Панфилов А.С. Системный подход в организации управления предприятием. Москва : Знание, 1989. 64 с.
8. Дикань В.Л., Писаревський І.М. Економічний механізм підприємства : навчальний посібник. Харків : Транспорт України, 2002. 128 с.
9. Шишков Ю. Світова фінансова система: необхідність реформ. *МЭМО*. 1999. № 11. С. 3–8.
10. Саблук П.Т., Малік М.Й., Валентинов В.Л. Формування міжгалузевих відносин: проблеми теорії та методології. Київ : ІАЕ, 2002. 294 с.
11. Поленчук В.М., Наумов О.Б. Економічний механізм розвитку підприємств у історичному досвіді ринкових трансформацій. *Економічні інновації*. 2011. Вип. 45. С. 189–199.
12. Абалкин Л.И. Хозяйственный механизм развитого социального общества. Москва : Мысль, 1986. 263 с.

13. Полозова Т.В., Овсюченко Ю.В. Сутність організаційно-економічного механізму функціонування підприємств промисловості. *Вісник МСУ. Економічні науки*. 2005. Т. VIII. № 1–2. С. 63–65.
14. Савіна С.С. Організаційно-економічний механізм управління підприємством молочної промисловості. URL: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/770.pdf>.
15. Арабянц З.А., Берг Л.В., Удодов В.Г. Хозяйственный механизм предприятия в новых экономических условиях. Краснодар : Кн. изд-во, 1991. 303 с.
16. Механизм управления предприятием: стратегический аспект / В.С. Пономаренко и др. Харьков : ХГЭУ, 2002. 252 с.
17. Лысенко Ю., Егоров П. Организационно-экономический механизм управления предприятием. *Экономика Украины*. 1997. № 1. С. 86–87.
18. Безрукова Т.Л., Сапронов Е.И., Морковина С.С. Управление конкурентоспособностью предприятия : монография. Москва : КноРус, 2008. 163 с.
19. Белая И.П., Егоров П.В. Концептуальная модель организационно-экономического механизма управления гибкостью производственных систем. *Вісник Донецького університету. Серія В: Економіка і право*. 2004. № 2. С. 7–16.

References:

1. Momot T.V., Kadnychansky M.V., Lobanov O.A., Rud N.V. (2010) Cost-oriented organizational and economic mechanism of corporate governance holding companies: combinatorial strategy to obtain benefits. Kharkiv: Factor.
2. Bubenko P.T., Tityayev V.I., Dimchenko A.V., Taryanykta A.M. (2010) Depreciation of fixed assets and playback utility company. Kharkiv: KSAME.
3. Vasilyev O.V., Fisun K.A. (2010) Management of regional development. Kharkiv: KSAME.
4. Mocherny S.V. (1999) Economics. Kyiv: Academiya.
5. Piddubna L.I. (2007) Competitiveness of economic systems: theory, mechanism of regulation management. Kharkiv: INZHEK.
6. Hreschak M.G., Grebeshkova A.M., Kotsyuba O.S. (2001) Internal economic mechanism of enterprises. Kyiv: KNEU.
7. Panfilov A. (1989) Systemic Approach in enterprise management organization. Moscow: Znaniye.
8. Dykan V.L., Pisarevsky I.M. (2002) Economic Mechanism company. Kharkiv: Transport of Ukraine.
9. Shishkov J. (1999) Global financial system: the need for reform. *МЕУМО*, no. 11, pp. 3–8.
10. Sabluk P.T., Malik M.J., Valentine V.L. (2002) Formation of inter-industry relations: problems of theory and methodology. Kyiv: IAE.
11. Polenchuk V.M., Naumov O.B. (2011) Economic mechanism of enterprises in the historical experience of market transformation. *Economic Innovation*, no. 45, pp. 189–199.
12. Abalkyn L.I. (1986) Economic mechanism of society. Moscow: Mysl.
13. Polozova T.V., Ovsyuchenko Y.V. (2005) Essence of organizational and economic mechanism of functioning of industrial enterprises. *Vestnik MSU*, no. 1-2, pp. 63–65.
14. Savina S. (n. d.). Organizational-economic mechanism of the dairy industry. Retrieved October, 15, 2014. Available at: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/770.pdf>.
15. Arabyants S.A., Berg L., Udodov V.G. (1991) Economic mechanism of the enterprise. Krasnodar: Bk. Publishing House.
16. Ponomarenko V.S., Yastremskaya E.N., Lutskovskyy V.M. (2002) Mechanism of enterprise management: strategic. Kharkiv: KhNEU.
17. Lysenko Yu., Egorov P. (1997) Organizational-economic enterprise management mechanism. *Economy of Ukraine*, no. 1, pp. 86–87.
18. Bezrukov T.L. Saproнов E.I., Morkovyna S.S. (2008) Management of competitiveness of the enterprise organization. Moscow: Publishing House "KnoRus".
19. Belaya I.P., Egorov P.V. (2004) conceptual model of organizational and economic mechanism for flexible manufacturing systems. *Bulletin of Donetsk university. Series B: Economics and Law*, no. 2, pp. 7–16.